

BİBLİYOGRAFYA :

Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, II, 179; Attâr, *İlâhînâme* (trc. Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 1985, s. 198, 224; Hasan b. Muhammed en-Nisâbüri, *‘Uḳalâ’ü'l-mecânîn* (nşr. Ömer el-Es'ad), Beyrut 1407/1987, s. 139-160; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, II, 516; a.m.f., *Kitâbü'l-Ezkiyâ*, Kahire 1304, s. 87; Yâfiî, *er-Ravzû'r-reyhânîn*, Kahire 1315, s. 33, 48; Mevlâna, *Mesnevî*, III, 153; Hamdullah Müstevfî, *Târîh-i Güzide*, Tahran 1361, II, 305; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, I, 228; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 68; Şar'ânî, *et-Ṭabakât*, I, 58; Nûrullah et-Tüsterî, *Mecâlisü'l-mü'mînîn*, Tahran 1365 hş., II, 14-20; Münâvî, *el-Kevâkib*, I, 68; Ma'sum Alişah, *Ṭarâ'îk*, II, 305; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 350; Levend, *Divan Edebiyatı*, s. 148; Schimmel, *Tasavvufun Boyutları*, s. 29; A'yanü's-Şi'a, III, 617; Ahmet E. Uysal, "Behlül Dâna Fıkralarının Türk Halk Edebiyatındaki Yeri", *TFAY Belleten* 1974 (1975), s. 177-187; D. B. Macdonald, "Bühlül", *IA*, II, 830-831; Bustânî, "Bühlül", *DM*, V, 643-645; "Bühlül", *El²* (İng.), I, 1288-1289; Ulrich Marzolph, "Bohlül", *EI*, IV, 319-320.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

BEHLÛL EFENDİ

(ö. 1895)

Türk müzikli icracısı ve bestecisi.

Fatih Sarıgüzel'de doğdu. Babası Rifat Efendi'dir. Mahalle mektebi ve rüşdiye tahsilinden sonra memuriyet hayatına atıldı. Bahriye Nezâreti'nde göreve başladı, çeşitli vazifelerde bulunduktan sonra Mahzen-i Evrak Kalemî mümevizliğinden emekliye ayrıldı. 1895'te İstanbul'da vefat etti.

Genç yaşta Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhi Osman Selâhaddin Dede'ye (ö. 1887) intisap etti ve müziğe ait ilk bilgileri ondan aldı. İlk zamanlar kısa bir süre Hammâmizâde İsmâil Dede Efendi'den istifade etmişse de müzikteki asıl hocası adı geçen mevlevîhanenin neyzenlerinden Mûsâ Dede'dir. Ayrıca Şâhinbeyzâde Mehmed Bey başta olmak üzere Kazasker Mustafa İzzet Efendi ve Delâlzâde İsmâil Efendi de faydalandığı müzikî nasırlar arasındadır.

Güzel sesinin yanında kuvvetli bir müzikî bilgisine sahip olan Behlül Efendi, zamanının en iyi müzikli icracıları arasında yer almış, özellikle *durak* okumakta şöhret bulmuştur. Yenikapı Mevlevîhanesi'nde na't ve âyîn-i şerif, Üsküdar'daki Nalçacı ve Nasûhî tekkelerinde *durak* okurdu. Sadrazam Âli Paşa'nın başmüezzinliğini yapmış, dinî ve din dışı sahada da hayli eser bestelemiştir. Ancak bir *durak* ve iki ilâhisinin notası günün-

müze ulaşmıştır. Bu arada birçok talebe yetiştirmiştir. Bunlar arasında Şeyh Musullu Âmâ Osman, zâkirbaşı Malak Hâfız, Şeyh Mesud, yeğenleri Bestenigâr Ziyâ Bey ve Şeyh İhsan İyisan en meşhurlarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Ziyâ, "Şeyh Hüseyin Fahreddin Efendi", *1328 Mali Senesine Mahsus Musavver Neusâl-i Osmânî*, İstanbul 1328-30, s. 289; Ergun, *Antoloji*, II, 442-444, 480, 491, 644, 663-664; Subhi Ezgi, *Temcit-Na't-Salât-Durak*, İstanbul 1945, s. 47-48; İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 104-105; Şengel, *İlâhîler*, III, 62-63; Töre, *İlâhîler*, V, 80-81; Yılmaz Öztuna, *Dede Efendi*, İstanbul 1987, s. 76; Mehmed Nazmi Özalp, *Türk Musikisi Tarihi* [baskı yeri ve tarihi yok], TRT Müzik Dairesi Yayınlarından, I, 265.

NURİ ÖZCAN

BEHMENİLER

1347-1527 yılları arasında
Hindistan'ın Dekken bölgesinde
hüküm süren bir hânedan.

Behmenî Sultanlığı Delhi dışında müslümanların teşkil ettiği ilk siyasî kuruluşlardan biridir. Behmen adı, Haig'in de işaret ettiği gibi İran'ın eski şahlarından İsfendiyar oğlu Behmen ile ilgilidir. Sultanlık bu adı gelenek gereğince asâlet dolayısıyla almış olmalıdır. Zira Hindistan'daki bütün müslüman hükümdarlar kendilerini tarihî bir şahsiyete bağlamak alışkanlığındaydılar. Bu sebeple Behmenîler'in İran asıllı olduğu iddiası ciddiye alınmamalıdır.

Gucerât, Malva ve Handeş hânedanları gibi Hindistan tarihinde söz sahibi olan Behmenîler'in kurucusu Alâeddin Hasan Behmen Şah'ın (1347-1358) asıl adı Emin Hasan Gangu (Kanku)'dur. Delhi'de hizmet ettiği bir brahmanın güvenini kazanarak onun tavsiyesiyle Tuğluklu Sultanı II. Muhammed'in sarayına giren Emin Hasan sarayda kısa sürede yükseldi. Devletâbâd'da çıkardığı isyan sonucu bağımsızlığını ilân etti ve Alâeddin unvanı ile tahta çıktı; Ahsenâbâd adını verdiği Gülberge'yi başşehir edindi. Behmenîler, Guçerât, Malva, Handeş ve Tuğluklular gibi müslüman hânedanlar Orissa, Vicayanagar ve Varangal (Arangal) gibi Hindû rcalıkları ile komşu idiler. Oldukça enerjik bir karaktere sahip olan Hasan kısa zamanda fetihlerle ülkesini genişletti; Goa, Dabhol, Kolapur ve Telingina'yı da hâkimiyeti altına aldı. Onun devrinde ülke yeni bir idarî düzenlemeyle Gülberge, Devletâbâd, Berâr ve Bîder

adıla dört eyalete ayrıldı. Alâeddin ölünce yerine I. Muhammed Şah (1358-1375) geçti. Behmenîler'in ilk büyük sultanlarından olan I. Muhammed Şah ordunun bazı eksikliklerini tamamladı ve ciddi rakip sayılan Varangal ve Vicayanagar rcalarına karşı seferler düzenledi. Bu seferler sonunda Varangal racası Kanhayya Golkonda'yı terk ederek Behmenîler'le barış yapmak zorunda kaldı. Varangal meselesinin hallinden sonra Behmenîler Vicayanagar'ı hedef aldılar. I. Muhammed 1367'deki Kavthal Zaferi'nden sonra Vicayanagar halkının çoğunu kılcıktan geçirdi. Aynı yıl başşehir Gülberge'ye dönen sultan bu sırada patlak veren Behram Han Mâzenderânî ayaklanmasını da kanlı bir şekilde bastırdı.

I. Muhammed'in yerine geçen oğlu Alâeddin Mücâhid de (1375-1378) babası gibi Vicayanagar meselesiyle uğraşırsa da başarı sağlayamadı ve Vicayanagar racası ile barış yapmak zorunda kaldı. Alâeddin Mücâhid ile anlaşmazlığa düşen amcası Dâvud intikam hissiyle yeğenini bir gece uyurken öldürdü ve Behmenî tahtını ele geçirdi. Fakat onun saltanatı da uzun sürmedi, Mav'da Mücâhid'in kız kardeşinin evlâtlığı Ruh Perver Ağa'nın kıskırtması ile öldürüldü ve yerine Hasan Gangu'nun torunu II. Muhammed Şah (1378-1397) geçti. II. Muhammed Şah Behmenî ülkesinin düştüğü iktisadî krizle uğraştı. İslâmiyet'in Dekken'de iyice yerleşmesi onun gösterdiği gayretlerle olmuştur. Behmenî kültürü de bu devirde gelişmiş ve birçok mimari eser yaptırılmıştır. II. Muhammed Şah'ın 20 Nisan 1397 tarihinde ölümü üzerine sırasıyla Gıyâseddin Tehmten ve Şemseddin Dâvud tahta çıkmış (1397) ve onları Tâceddin Fîrûz (1397-1422) takip etmiştir. Sarayını kadınlarla dolduran bu sultan zamanında kardeşi Hân-ı Hânân ve Emîrû'l-ümerâ Ahmed ile Vekîlû's-saltana ve Melik Nâib devlet yönetiminde nüfuz sahibi oldular. Fîrûz devrinde Vicayanagarlı II. Harihara ve Gondvana racası ile yapılan mücadeleler 1420'de Behmenîler'in lehine sonuçlandı. Fîrûz Gülberge'de oturan son Behmenî hükümdarı olup halefi Şehâbeddin I. Ahmed (1422-1436) başşehir Bîder'e taşımıştır. Fîrûz'un aksine dindar bir hükümdar olan I. Ahmed "veli" lakabını almıştır. Şeyh Âzerî de şehname tarzında yazdığı *Behmennâme*'yi I. Ahmed'e takdim etmiştir. I. Ahmed'den sonra II. Ahmed (1436-1458) Alâeddin unvanıyla tahta çıktı. Rapur Dûâb'da valilik yapan kardeşiyle

nüfuz mücadelesine giren II. Ahmed 1443'te ordu içindeki bölünmeyi önlemek için Konkan'a sefer tertip etmişse de askerler sultana dargın olduklarını açıkça belirtmişlerdir. Yerli Dekkenliler'le Garibler arasındaki ilk ciddi ayrılık da bu dönemde ortaya çıktı ve Garibler'e karşı cephe alınarak Kasım Han dışında birçok asker, din adamı ve lider ortadan kaldırıldı.

II. Ahmed'in yerine geçen oğlu Alâeddin Hümâyûn Şah da (1458-1461) zayıf karakterli bir kişi idi. Zalimce hareketleri yüzünden "Hindistan'ın Neronu" ve "zalim" diye anılan Alâeddin Hümâyûn Şah 4 Eylül 1461'de öldü. Ondan sonra iki yıl kadar saltanat süren Nizâmeddin III. Ahmed (1461-1463) yaşı küçük olduğu için devlet işlerini annesinin tavsiyelerine uyarak Melik Şah Türk ve Hâce-i Cihân Mahmûd-ı Gâvân'a bıraktı. Malva hâkimi I. Mahmud'un Bîder'i kuşatması üzerine Mahmûd-ı Gâvân hızla yardıma koştu ve Kandehar'da yapılan savaşta Halaçlar'ı bozguna uğrattı. Sultanın 30 Temmuz 1463'te ölümü üzerine henüz altı yaşındaki Şemseddin III. Muhammed (1463-1482) Behmenî tahtına geçti. Ancak devlet yine Mahmûd-ı Gâvân tarafından idare edildi. III. Muhammed 1478'de Kondavir fethine katıldı ve gösterdiği cesaret dolayısıyla "gazi" unvanını aldı.

22 Mart 1482'de Behmenî tahtına Şehâbeddin Mahmud geçti. Garibler ve Dekkenliler ayrımı dolayısıyla başlayan karışıklıklar sonunda Behmenîler kesin bir çöküntüye gittiler. Kasım Berîd ve oğlu Ali'nin nüfuzuna giren Sultan Mahmud sefih bir hayatın kurbanı olarak genç yaşta öldü (1518). Halefleri IV. Ahmed, Alâeddin, Veliyyullah ve Kelîmullah, Emîr Berîd Bîderî adlı vezirin oyuncağı oldular. Behmenî hânedanı 1527'de tarihe

BEHMENİ HÜKÜMDARLARI

Gülberge'de Hüküm Sürenler

Alâeddin Behmen Şah	748 (1347)
I. Muhammed	759 (1358)
Alâeddin Mücâhid	776 (1375)
I. Dâvud	780 (1378)
II. Muhammed	780 (1378)
Giyâseddin Tehmten	799 (1397)
Şemseddin II. Dâvud	799 (1397)
Tâceddin Firûz	800 (1397)

Bîder'de Hüküm Sürenler

Şehâbeddin I. Ahmed Veli	825 (1422)
Alâeddin II. Ahmed	839 (1436)
Alâeddin Hümâyûn	862 (1458)
Nizâmeddin III. Ahmed	865 (1461)
Şemseddin III. Muhammed	867 (1463)
Şehâbeddin Mahmud	887 (1482)

Emîr Berîd Bîderî'nin Vesayeti Altında İsmen Sultan Olanlar

IV. Ahmed	924 (1518)
Alâeddin	927 (1521)
Veliyyullah	928 (1522)
Kelîmullah	931-934 (1525-1527)

karıştı ve ülke beş mahallî hânedan arasında paylaşıldı. Bîcâpûr'da Âdilşâhîler (1489-1686), Ahmednagar'da Nizamşâhîler (1490-1633), Berâr'da İmâdşâhîler (1485-1572), Golkonda'da Kutubşâhîler (1512-1687) ve Bîder'de de Berîdşâhîler (1487-1619) Behmenîler'in halefleri olarak ortaya çıktılar.

Golkonda ve Bîder şehirleri Behmenî kültür ve medeniyetinin örnekleriyle doludur. İranlı mimar Refî b. Şems b. Mansûr el-Kazvîni tarafından inşa edilen cami, mescid, sultan türbeleri, Şah Bazar Mescidi, Heft Kümbet, Ravza-i Büzürg, Aştur türbeleri, Taht Mahal, Mahmûd-ı Gâvân Medresesi, Çend Minar ve Asen Beg Mescidi Behmenîler devri mimari eserlerinin önde gelenleridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Firîşte, *Târîh*, Lucknow 1867, s. 273 vd.; J. Scott, *Ferîshat's History of Dekkan*, Shrewsbury 1794, I, 3 vd.; J. D. B. Gribble, *History of the Deccan*, London 1896, s. 12 vd.; J. S. King, *History of the Bahmanî Dynasty*, London 1900; Hacı ed-Debîr, *Zaferû'l-vâlih: An Arabic History of Gujarat* (nşr. Denison Ross), London 1910-21, I, 159 vd.; I. Prasad, *L'Inde du VIIe au XVIe siècle*, Paris 1930; Maulavi Zahiraddin, *Sultan Ahmad Shah Bahmanî*, Hyderabad 1940; H. K. Shervani, *Maḥmūd Gāwān, the Great Bahmanî Wazîr*, Allahabad 1942; a.mlf., *The Bahmanîs of the Deccan*, Hyderabad 1953; a.mlf., *History of the Medieval Deccan (1295-1724)*, Hyderabad, ts.; a.mlf., *Studies in Muslim Political Thought and Administration*, Lahore 1970, s. 204-220; a.mlf., "The Bahmani Kingdom", *A Comprehensive History of India* (nşr. K. A. Nizami), New Delhi 1982, V, 965-1008; a.mlf. — J. Burton-Page, "Bahmanis", *EL²* (İng.), I, 923-926; T. W. Haig, *Turks and Afghans*, New Delhi 1970, s. 372-432; a.mlf., "Some Notes on the Bahmanî Dynasty", *JASB*, I (1904), s. 463 vd.; V. D. Mahajan, *The Sultanate of Delhi*, New Delhi 1970, s. 255-273; E. E. Speight, "Coins of the Bahmanî Kings of the Deccan", *IC*, IX (1935), s. 269 vd.; N. H. Ansari, "Bahmanid Dynasty", *ELr.*, III, 494-499.

ENVER KONUKÇU

BEHMENYÂR b. MERZÛBÂN

(بهمنيار بن مرزبان)

Ebû'l-Hasen Behmenyâr b. Merzûbân el-Acemî el-Âzerbaycânî (ö. 458/1066)

İbn Sînâ'nın

en tanınmış talebelerinden.

Hayatını aydınlatacak kadar bilgi mevcut değildir. Bilindiği kadarıyla Mecûsî bir âilenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş ve sonradan İslâm dinini kabul etmiştir (*Hediyyetü'l-ârifîn*, I, 244). İbn Sînâ'nın Hemedan (1015-1024) ve İsfahan'da (1024-1037) bulunduğu dönemlerde onun en seçkin öğrencileri arasında yer almış olmasına rağmen Arapça bilgisi mükemmel değildi (Beyhakî, s. 91). Alâüddevlî zamanında (1008-1041) İbn Sînâ ile Behmenyâr arasında geçen felsefî tartışmalar, bu sırada Behmenyâr, Ebû Mansûr b. Zeyle ve Ebû Ca'fer Muhammed b. Hüseyin b. Merzûbân gibi önde gelen talebeleri tarafından sorulan sorulara İbn Sînâ'nın verdiği cevaplar *el-Mübâhâşât* adlı eserde toplanmış ve günümüze kadar gelmiştir ki İbn Sînâ doktrinini anlama bakımından önemli bir kaynaktır. Bu eserin Mısır'daki yazmasının sonuna ilâve edilen iki mektupta İbn Sînâ'nın "eş-Şeyhül-fâzıl" diye hitap ettiği kişinin Behmenyâr olduğunda şüphe yoktur (*ELr.*, III, 502). Bu bilgiye dayanarak hocasının ona büyük bir değer verdiği söylenebilir. Buna rağmen felsefede önemli

Behmenîler'in ünlü veziri Mahmûd-ı Gâvân'ın öğretime açtığı medresenin kalıntıları ve aynı medresenin XIX. yüzyılda yapılmış bir gravürü (*Islamic Heritage of the Deccan*, s. 42)

